

liberális legyen is, ne veszítsen a praecisióban, világosságban és határozottságban. Vonja meg a különbséget a rendelleni vétség és fegyelmi kihágás között. Teremtse független forumot, mely nem nehézkes eljárásában; nincs kötve formalismushoz, érti a tanárok dolgait, kellő tekintéllyel bír s részrehajlatlansága felül áll minden gyanakváson. Gondoskodják, hogy az eljárásban úgy a szóbeliség, mint a nyilvánosság meg legyen; hogy a vád és az ítélet két külön személyre bizassék. Egy szóval teremtse a szabályzat modern, minden követelménynek megfelelő jogszolgáltatást.

Ezek a kívánságaim. Nem akarok itt tanácsokat adni a bizottságba, meghívott igazán kiváló tekintélyeknek; csak mint óhajtást említtem fel. Miként lehessen ezt megteremteni? — oly kérdés ez, melyre megfelelni sem tapasztalataim, sem ismereteim nem jogosítanak fel; nem is akartam én részletes tervvel eléállani; csak pár eszmét felvetni, melyek megfontolását az ügy érdekében üdvösnek tartom.

Nem zárhatom be soraimat másképp, mint azzal a kéréssel, hogy legyen a bizottság működése sikeres, — de azért az általános szolgálati szabályzat kérdését ne engedjük elaludni s figyeljünk reá, ha netalán más szolgálati ágak megteremteni iparkodnak: mi is belefoglaltassunk. Ne legyünk kivételes állapotú kaszt, hanem tagjai az összes, nagy, egyetemes dolgozó hadseregnek.

Pozsony.

GÖLLNER KÁROLY.

ÁZ IRODALOMTÖRTÉNET TANÍTÁSA.*

Ha valami új könyv, kivált tankönyv jelenik meg, első kérdésünk az: vajjon volt-e reá szükség? A «hézagpótló könyvek» manapság tudvalevőleg csak a jóakaró recensens kegyelméből születnek. Önkénytelenül felvetem a kérdést: beszélvén az irodalomtörténet tanításáról, tudok-e valami olyant mondani, a mi nem lesz a százszor elmondottaknak friss lében való feltalálása vagy jóhiszemű utópia, mely «elvileg szép», de gyakorlatilag meg nem valósítható?

Úgy hiszem, hogy valamelyest figyelemre méltó, sőt meg is valósítható.

A középiskolai irodalomtörténet tanításának eredményes voltát valami fényesnek nem mondhatjuk. Harmadéve miniszteri rendelet sürgette, hogy a tanulók előadó ügyességét a középiskolákban fejleszteni kell. Az érettségi vizsgálatokra kiküldött miniszteri biztosok jelen-

* A Pozsonyi Tanári Körben nov. 13-án tartott felolvasás.

tésének a következménye lehetett ez a rendelet, s nagyon valószínű, hogy az érettségi vizsgálatokon vajmi ritkán hallottak ép-kéz-láb feleleteket. Hogy ez a vád főképen a magyar nyelv tanárait érdekli — szemmel látható, bár kivethetik a maguk részét belőle a többi tantárgyak előadói is.

Nincs mit szépiténünk a dolgon; tény, hogy a középiskolai ifjúság nem szokik eléggé hozzá nyolcz év alatt ahhoz, hogy azt, a mit tud, szabatosan, s lehetőleg folyékonyan, összefüggően mondja el. Az a siralmas nyekergés, makogás, szó-kettéharapás, mondat-keréketörés, a minek föltanui vagyunk, szájalmat keltő. Viszont hallunk olyan pompásan pergő, lélekzetet elakasztó recitálást is, hogy a nem szakértőnek a szíve is dobog a nagy gyönyörűségtől, s azt mondja: ime egy kész parlamenti szónok. Elfujja egyik-másik a Zalán futásának a tartalmát vagy a «Karthauzi» meséjét úgy, hogy Névy meg Góbi a kebelükre ölelnék mértéken felül való ragaszkodásuk miatt, de arról, hogy a Zalán futásából vagy a Karthauziból csak egy árva sort is olvastak volna — szó sem lehet.

Ez a két véglet, melyből az irodalomtörténet tanításának eredményét megítélni még épenséggel nem lehet. Mert abból, hogy valaki szépen, összefüggően, folyékonyan beszélni nem tud: — nem szabad arra következtetnünk, hogy semmit sem tud; viszont abból, ha valaki az irodalomtörténet kézikönyvét elejétől végig bevágja: nem szabad arra következtetnünk, hogy ő valami sokat tud.

Hanem a vádat sem az egyik, sem a másik nem dönti meg, mert általánosságban igaz az, s legfőképen a magyar nyelv tanárainak a kötelessége, hogy tegyenek róla, mert egyik tárgy tanárának sincs több alkalma arra, hogy a tanulók előadó ügyességét fejlessze.

Az irodalomtörténet s egyáltalában a magyar nyelv tanításának az a módja, mely fájdalom még manapság is divatos némely helyen, talán nem egészen alkalmas ez ügyesség fejlesztésére, de teljesen elhibázott az irodalomtörténet tanításának céljából is.

Ezek szerint az irodalomtörténet életrajz és bibliographiai lajstrom, melyet meg kell tanulni szóról-szóra. Az életrajzi adatokat a leglényegtelenebb apróságokig fessegetik, a művek tartalmát, s az ítéleteket azoknak olvasása és kellő magyarázata nélkül megtanítatják, a korszakok rajzát elfuvatják, mintha a lelkük üdvössége ettől függene . . . akár kínai törvénykönyvek paragraphusai volnának. A tanári pedanteriának és bűnös közönyösségnek, kényelemszeretetnek burjánja ez, melyet, a hol még megvan, irgalmatlanul ki kell irtani, mert ez a módszer megöli az egész generációban az irodalom szeretetét, a magyar irodalomtörténetet a leggyülöltebb tárgygyá teszi, melyet hátuk-borsózva várnak, s ha vége van az órának, megkönnyebbülten lélekzenek fel.

Csupa fát látnak: egyik fa nagyobb (mert két-három oldalra terjed), másik kisebb, sűrűn, roppant sűrűn egymás mellett, de hogy az erdőt

lássák, sőt hogy a fákat ismerjék, ne adj' Isten. Akár számokat adhatnának a költőknek (például lapszámot), s a boldogtalan ifjú elfújja véres verejtékét izzadván, hogy «a magyar romantikai iskolának hazánkban a megalapítója Kisfaludy Károly, a ki született» . . . stb. . . stb. . . ! de még a «Rákosi szántót» . . . bizony még a «Szülőföldem szép határát» sem olvasta, ha csak a maga jószántából nem.

Megemésztetlen számok, nevek, regény- és költeményczímek tarka egyvelege zsi bong az agyukban, valóságos grájzleros boltttá válik az, mely rövidárú és norinbergi árúk raktárával keveredik össze. Néhány év múlva üres a bolt — siralmasan kevés, vagy semmi sem marad meg az irodalomtörténetből.

Hát ez a célja az irodalomtörténet tanításának? Megelégszünk azzal, hogy azon az ominózus érettségi vizsgálaton eldarálja azt, a mit kinnal-bajjal bevágott; s aztán odacsapja az asztalhoz a könyvet s többé hallani se akarjon poeta életrajzáról, poetáról, versről! . . .

Pedig az ilyen lelketlen tanításnak egyéb eredménye el sem képzelhető.

Mások a kézikönyvhöz csatolt irodalomtörténeti olvasmányok alapján tanítják. Valamivel több, de bizony nem sokkal, mert bármily vaskos kötet is az, a magyar irodalom sovány szemelvénye van benne; egészet csak a lyrai és kisebb elbeszélői műfajban adhat. Ám hagyják, a semminél több, ha ugyan a tanár nem szorítkozik csupán arra, hogy tanítványait figyelmezteti az olvasmányokra, de együtt velük nem olvassa el. Ha csak magánolvasmányul szánjuk, azzal célzt nem érünk: mert vagy elolvassa a fiú vagy nem; ha elolvassa, gyakran nyom nélkül röppen el a fejből, vagy kellőképen nem fogja fel; ha pedig nem olvassa el, akkor kár volt magánolvasmányul szálni.

Az elébb tárgyalt módszer egyáltalában nem módszer, ez utóbbi nagyon fogyatékos és célra szintén nem vezető.

Az irodalomtörténet tanításának a célja nem lehet, legalább a középiskolában nem, a magyar irodalom minden munkásának beható ismerete és fejtegetése, *hanem a tanuló ifjúságban a kedv fölébresztése az irodalom iránt.* Hogy valami lelki szomjúságot érezzen az az ifjú a szebb, a nemesebb szellemi termékek iránt, ne holt betűnek lássa, hanem éltető valaminek, a mire neki az életben szüksége lesz. Hogy azonban ezt érezhesse, az irodalomtörténet tanárának a szívéből, a szavából, a magyarázataiból kell ennek a szeretetnek kisugárzania. Lehetetlenség az, hogy Kölcsey lyráját, Vörösmarty ódáit, Petőfi dalait akár olvasva, akár magyarázva lelkesedés ne szállaná meg azt a tanárt, — s ha mégis úgy volna, akkor bizony eltévesztette a pályáját.

Kedvet önteni az ifjúságba; *bemutatni mindazt, a mi remek, a miben a magyar szellem a századok folyamán át a közönségesnél ma-*

gasabbra tört, új formát teremtett vagy honosított meg. Mielőtt a korszakok chablone-szerű jellemzéséhez fogna a tanár, hordjon össze valamelyes anyagot; ott van az ifjúsági könyvtár, avagy más úton-módon szerezzé be, ha beszerezhető mind az, a mi fontos, a mi lényeges. Rövidebb dolgot: egy-egy dalt, kisebb elbeszélő költeményt azon melegében, mikor szó van róla, olvassa fel a tanár, vagy olvastassa fel, tegye meg reá a megjegyzéseit, s mikor egy-egy század szellemi termékeinek a legfontosabbjait tanítványaival megismertette: sokkal könnyebb és érthetőbb lesz a kor általános jellemzése az ismertek alapján. A műfajok szerint való csoportosítást reá bízhatja bátran a tanítványaira, összeállítják ők, s ha megtették, egyhamar nem felejtik el — legalább a lényeges dolgot nem.

A testőrírók fellépéseig tartó korok *főbb vonásaikban* tárgyalandók. Az életrajzi adatok, mint pusztán adatok, nem érnek semmit, ámde, ha Balassi Bálintról, Zrínyi Miklósról, Apáczai Cseri Jánosról, Mikesről van szó, számot kel adni életükről műveikkel összefüggésben. Nem az a fontos, hogy születtek ekkor meg ekkor, ősrégi nemesi családból, hanem mi volt jellemükre, költői egyéniségök fejlődésére nagy hatással? A Balassi szenvedélyességének, Zrínyi erős fajszeretetének, török-gyűlöletének, Mikes szelíd humorának a magyarázata. Emlékezzék meg a tanár a kiválókról a szeretet és lelkesedés hangján nem a mai kor, de annak az időnek a szempontjából. Az életrajzi adatok így elevenednek meg, s az ifjú lélek elmerül a múlt nagy alakjainak szemléletében, valami illeti a szívet, valami vágy elfogja, hogy szeretne megismerkedni még jobban velök, most vagy később.

Aztán, ha kéznél van az írónak, költőnek a műve esetleg a régi kiadásban, vagy az arcképe, kézírása, oda kell adni az ifjoknak, hadd nézzék meg, vigyék haza, gyűljenek össze egyik másik társuknál, egy órácskát szánjanak rá, hogy a kijelölt szebb részleteket olvassák közösen. Hány órát elfecsérelnek holmi szerdék, néha ízlésrontó, idegbolygató regény falásában, miből sem szívőknek, sem lelkőknek igaz gyönyöre, épülése nincsen . . .

Az irodalomtörténet tanára csak kalauz, megmutatja az utat, kijelöli az irányt. Ime ezt a könyvet forgassátok majd, sok szép dolgot találtok benne, de vigyázzatok, a mit ti most esetleg kicsinyesnek találtok, az abban az időben szép és dicső volt, alapvetés, úttörés, az eszme elhintett magva, melyből kifejlődött a mai kor, ti az utca levegőjével szívjátok be azt, miért hajdanában nehéz küzdelem folyt, vér ömlött, sok ezer ember izzadott és fáradozott.

Az eddig mondottakból is kitetszik, hogy a irodalomtörténet tanításához *jól felszerelt ifjúsági könyvtár* szükséges. E nélkül nem egyéb az, mint a physika tanítása olyan magánintézetben, hol kísérletező eszközök nincsenek.

Teremtő Isten! — Így kiálthatna fel valaki, hát azoknak a szegény fiuknak a sok száz könyvet mind el kell olvasniok!

Nem kell, dehogyan kell, hanem valamicskét mégis csak kell olvasniok, még pedig *egészen* elolvasniok, úgy elolvasniok, hogy számot is tudjanak róla adni nemcsak az érettségi vizsgálaton, hanem bármikor; olvasniok kell, hogy a mit *szépnek*, remeknek mondott az irodalomtörténet tanára, azt vegyék a kezökbe, azt forgassák szeretettel, abból tanuljanak, az fejleszse bennök a *szépnek* érzékét; s miről oly sokszor hallanak, a faj- és hazaszeretet, ne henye frázisként jelenjék meg ajkukon, hanem a magyar szellem legkiválóbb képviselői legyenek e tekintetben mestereik.

Nem egy esztendő alatt kell az irodalom történetét a középiskolában megtanítani, hanem 8 teljes esztendő alatt kell arra törekednie a magyar nyelv tanárának, hogy folyton gyűjtsék az anyagot, nem az érettségi vizsgálatra, hanem az egész életre.

Lassú, céltudatos, tervszerű legyen ez a munka, s ha ilyen lesz, akkor sikertelen nem lehet. ✓

Az I. osztályban nyolcz-tíz költeményt a fiúk könnyedén megtanulnak könyv nélkül, valószínűleg el is felejtik, mire a VIII-dikba feljutnak, ha ez a költemény-olvasatás száraz, de nem felejtik el, ha lélek van a tanárban, s midőn Petőfi «Szülőföldemen» című költeményét vagy Arany «Rab gólyá»-ját olvastatja, röviden elmondja, hogy ki volt Petőfi, ki volt Arany János, megszeretteti a verssel együtt a költő egyéniségét is, megemlíti, hogy mely alkalomból, minő érzés sugallatára írták, s ime ezzel kezdődik az irodalomtörténetnek tervszerű tanítása, és soha fogékonyabb szívbe nem hinti el a tanár a magot, mint a tíz-tizenkét éves fiú szívébe. Ha azonban megtaníttatja könyv nélkül és a másik órán elmondattja, a harmadik órán már hiába kérné számon, a legtöbbször nyom nélkül elröppen, a költő nevére meg éppen nem emlékszik. Hiszen nem ritka eset, hogy még az olvasókönyv szerzőjének a nevét sem tudják, pedig mindennap forgatják.

Az első osztályban ily módon megtanulják a fiúk a következő költeményeket:

1. Petőfi: Anyám tyúkja. 2. Petőfi: A füstbe ment terv. 3. Arany János: A rab gólya. 4. Petőfi: Szülőföldemen. 5. Puztán születtem.

A második osztályban: Petőfi Kis-Kúnság, 2. A pusztta télen. 3. Tompa: A «gazdag». Petőfi: Három fiú. Arany: Szt. László fiú. Gyulai: Éji látogatás.

A harmadik osztályban: 1. Petőfi: A jó öreg korcsmáros. 2. Arany János: Családi kör. 3. Vörösmarty Szegény asszony könyve. 4. Tompa: A félkezű koldus. 5. Czuczor: Hunyadi. 6. Arany János: Mátyás anyja. 7. Kőlcsey: Hymnus. 8. Vörösmarty: Szózat.

Eddigélé többször ismétlődik Aranynak, Petőfinek, Vörösmartynak,

Tompának a neve, mindannyiszor fölelevenedik az illető költő emléke, mélyebben vésődik be a gyermek lelkébe; találkozik Czuczor, Kölcsey nevével, főleg ez utóbbiról beszél egyetmást a tanár, midőn a Hymnust olvassák, hiszen a história is megemlíti, melyet épen ebben az évben tanulnak, már a versformák iránt is van némi fogékonyságuk, hova-tovább a költemények szépségét is kezdik megérteni, nemcsak ethikai alapját felfogni.

A negyedik osztályban olvasandók: 1. Arany «Toldi»-ja. Az első nagyobb szabású elbeszélés. Szóba kerül a Toldi-trilogia, Ilosvai Toldija, melyet a tanár felolvastat, nem szükséges nagy apparátussal dolgozó összehasonlításokba bocsátkoznia. A classikai metrum megismertetése céljából olvassák: Berzsenyi: 1. Magyarokhoz. 2. Közéltő tél. 3. Az én osztályrészem. 4. Vörösmarty Kisfaludy Károly halálára című költeményeit. 5. Kazinczy valamelyik epigrammját.

Mindez a minimum a költői olvasmányokban, ezeket olvasnia és könyv nélkül megtanulni még nem túlterhelés. Csak hogy a könyv nélküli való tanuláson kívül mindenik versnek *prózában való ügyes elmondása*, sőt leírása is szükséges; a minék a tartalmát kellő magyarázat alapján a fiú ügyesen, röviden le tudja írni, azt el is tudja mondani dadogás és kapkodás nélkül, s aki évről-évre ehhez a módszerhez hozzá szokik, nemcsak az érettségi vizsgálaton, hanem az életben is tud összefüggően, folyékonyan beszélni. Ez lesz az első próbaköve az ifjú önálló munkálkodásának az irodalomtörténet ismeretében; itt és így kell megtanulnia, hogy miképen olvashatunk haszonnal. Ekkor ad számot önmagának arról, hogy minő szókincset, minő ismereteket gyűjtött, s hogyan tudja azt felhasználni.

Lelkiismeretes, nehéz munka vár a tanárra, beismerem, de több évi tapasztalat arról győzött meg, hogy eredményre is bizton lehet számítani.

De menjünk tovább!

Az *ötödik osztály* költői olvasmányai is egytől-egyig az irodalomtörténet tanításának az anyaga. A német nyomon haladó balladákat nem számítva, olvassák és fejtegetik most már műfaj szempontjából Arany Jánosnak következő balladáit: 1. V. László. 2. Ágnes asszony. 3. Szondi két apródja. 4. Tetemre-hívás. Petőfi románczai közül: Falu végén kurta kocsma . . . Tolnai Lajostól: A szegény vándorlólegény. Kiss Józseftől: Simon Judit.

A lyrai műfaj előzleltőjeül: Balassa Bálint egyik istenes énekét; Csokonai «A reményhez» című dalát, Kisfaludy Sándor Himfyjéből 1—2 dalt, Kisfaludy Károly: «Rákosi szántó»-ját.

A prózai olvasmányok közül: Kölcsey *Parainesis*, Deák Ferencz levele. Minduntalan nyílik alkalma a tanárnak, hogy a magyar irodalom

ez érdemes, nagy nevű munkásai iránt érdeklődést keltsen, s a mennyiben nevük már ismerős volna, számon kérje tanítványaiktól, s ismereteiket az értelmük és előismereteik fokához képest kibővitse.

Avagy az ötödik osztály tanára nem irodalomtörténetet tanít-e, midőn Arany Jánost, mint ballada-költőt ismerteti, még pedig olvasmányok alapján és nem odavetett, a gyermekek által meg nem emészthető kategorikus kritika pythiai homályú ítéleteivel? . . .

Az olvasott balladák, lyrai költemények, meg prózai olvasmányok ne legyenek merő hullák a bonczasztalon, a tanár ne szedje szét a legapróbb részletekig, ne magyarázza agyon avagy ne adja fel könyv nélkül egyetlen futólagos olvasás után.

Az érdeklődésnek és megérthetés elősegítésének hatalmas eszköze, ha a tanár a párbeszédű balladákat — már pedig a balladák csaknem mind azok — több fiúval olvastatja, mintha dráma volna, nem csak a ballada-drámaiságának egyszerű és okos feltüntetése ez, hanem élvezet a tanulóokra nézve, szeretettel várják, hogy immár reájuk is kerüljön a sor.

Aztán még valamit. A szépen felolvasni nem tudó, vagy kényelemszerető tanár előhalász tanítványai közül egyet, azt udvari felolvasóvá nevezi ki, s állandóan az olvas. Nem helyes. Hadd kerüljön mindenikre a sor, próbálkozzanak, tanuljanak szépen olvasni, a ki ügyes felolvasó, az ügyes beszélő is lesz. De gyakorlat és kedv kell oda; mindkettőt megteremtheti a tanár.

A hatodik osztályban. A Shakespearei dráma mellett házilag elolvassák a fiúk «Bánk-bánt», Molière «Tudós női» mellett Szigligeti «Mama» című vígjátékát. Mindkettőről beszámolnak akkor, midőn az olvasmányok befejezése után az elmélet következik. E helyütt kell kiemelnem a házi olvasmányok ellenőrzésének föltétlenül szükséges voltát.

A történetíráshoz vonatkozó olvasmányok közül: Cserei históriájából a «Zernyesti csatá»-t, Mikes Kelemen levelei közül (kettőt az elejéről, kettőt a közepéből, kettőt a végéről, a *legutolsót* kiváltképen) Rodostó leírása (XXXVII.), Rákóczy életrendje, Rákóczy halála és az utolsó levél. — Salamon F. Zrínyi Miklós a költő ifjúsága.

A szónoklatra vonatkozólag: Kossuth: Tengerhez magyar! Deák: Felirati javaslata. Eötvös Szalay László felett tartott emlékbeszéde.

Hogy a hatodik osztály prózai olvasmányainál az egyes írók működéséről is meg kell nagyjában emlékezni, arról talán fölösleges szólanom. Ezek az olvasmányok nagyjából oly szépek és értékesek, hogy nem képzelhető művelt magyar ember, ki Deák felirati javaslatáról csak annyit tudjon vagy még annyit se, mint a mennyi a történelemben van, a ki Eötvösről, mint szónokról legalább e beszéd alapján ne alkosson fogalmat vagy Salamont, a legkitünőbb magyar történetírót, mint kor- és jellemfestőt legalább ebből a kis értekezésből ne ismerje meg.

Az adatgyűjtés utolsó éve a hetedik osztályé. Nem csak az adatgyűjtésnek folytatása ez, hanem a rendszerezés megkezdése; az irodalomtörténet rendszeres tanításának első stádiuma.

Új olvasmányok lesznek: *Toldi szerelme*, *Toldi estéje*, *Buda halála* (ez utóbbi az iskolában is olvasható); *Csokonai Dorottyájának* az a részlete, mikor Eris egy fánk képében belelopózik Dorottyába. A Zalán futásának bevezetése és az a részlet (V. É.), mikor Hajna előtt esdekel a délszaki tündér.

Ének Pannonia megvételéről. Csörsz árka.* *Árvalányhaj.* (Arany említett balladáit ismétlődően.) Arany: A gyermek és szivárvány. Fáy András egy-két meséje. Kármán: Fanny hagyományai. Jókai: Az új földes úr (vagy Kárpáthy Zoltán). A Dekameronból: A koldus gyermek. A peregrinus. *Kemény Zsigmond*: Zord idők (vagy Rajongók). *Eötvös*: A falu jegyzője. *Jósika*: Abafi.

Az eddig olvasott lyrai költemények kiegészítésül. Petőfi: Távolság, Szüleim halálára, Szeptember végén. Nemzeti dal. *Népdalok közül*: A virágnak megtiltani nem lehet. Befordultam a konyhára. Fürdik a holdvilág az ég tengerében.

Arany János: Vojtina ars poetikája.

A drámára vonatkozólag: Csiky: Proletárok. Gaal: A peleskei nótárius. Szigligeti: A trónkereső. Madách: Ember tragédiája.

Látszólag sok, de valójában nem az, ha számba vesszük, hogy az olvasmányok java része az iskolában kerül sorra, a kijelölt regények inkább élvezetet, mint munkát szereznek az ifjaknak, a drámák közül pedig a Peleskei nótáriust meg az Ember tragédiáját a színházban is láthatják, avagy míg a hetedikbe felkerülnek, már látták is.

Végül a nyolczadik osztályban az év elején kiadott jegyzéken a következő, föltétlenül olvasandó költői művek vannak:

XIV. sz. Ének Pannonia megvételéről.

XVI. sz. *Balassa Bálint*: 1. Ének a végekről. 2. Valedicit patriæ. 3. Esdeklés Juliához. (Egy versszakot könyv nélkül kell tudni a versmérték miatt.)

XVII. *Zrinyi Miklós*. 1. A Zrinyászból az a részlet, mikor Zrinyi a feszület előtt imádkozik. 2. A török áfium ellen való orvosság. *Pázmány Péter* Egy prédikációja. *Gyöngyösi István* «Murányi Vénus»-ának az a része, hol Cupidó lakását írja le. *Kurucz költészet*: 1. Szegény legény dala. 2. Balog Ádám nótája. 3. Rákóczi nóta.

XVIII. *Kisfaludy Sándor*: a Kesergő szerelem 3 dala (egy könyv nélkül). *Kölcsey Ferencz*: 1. Hymnus. 2. Zrinyi dala. 3. Vanitatum vani-

* Az olvasmányok e kiszemeléséhez mindvégig sok szó fér. Szerk.

tas. Parainesis. *Csokonai V. Mihály* «Dorottyájá»-ból a fentebb említett részlet (VII.) A reményhez. Paraszt dal. Szegény Zsuzsi a táborozáskor.

XVIII. *Berzsenyi Dániel*: 1. A magyarokhoz. 2. Búcsúzás Kemenes-aljától. 3. Az én osztályrészem. 4. Fohászkodás. *Kazinczy*: 1. Szabad Erdély. 2. Néhány epigrammája. 3. Pályám emlékezetéből egy részlet (Bossányi Ferencz).

XIX. *Kisfaludy Károly*: 1. Kérők. 2. Tollagi Jónás. 3. Szülőföldem. 4. Rákosi szántó. *Vörösmarty Mihály*: 1. A két szomszédvár. 2. Szép Ilonka. 3. Kis gyermek halálára. 4. Szózat. 5. Gondolatok a könyvtárban. 6. A vén cigány. *Katona József*: Bánk-bán. *Arany János*: Toldi trilógia. Buda-halála. V. László. Ágnes asszony. Tetemre hívás. Széchenyi emlékezete. Fiamnak. A dalnok búja. Epilogus. Családi kör. — Naív eposzunk. *Tompa Mihály*: Az árvalány haj. Szuhay Mátyás. A gólyához. A madár fiaihoz. Pusztán. Fiam születésekor. Nőmnek. *Petőfi Sándor*: János vitéz. Népdalai közül legalább öt-hat. Családi költeményei közül: «Hej édes-szüleimék!». A fekete kenyér. Anyám tyúkjá. Távolból. Szeptember végén. (Petőfinek lyráját a túlzó forradalmi költemények kivételével jól kell ismerni.) *Szigligeti Ede*: A mama. A trónkereső. *Madách Imre*: Az ember tragédiája. *Jósika Miklós*: A csehek Magyarországon. *Eötvös József*: A falu jegyzője. A reform. Búcsú. Végrendelet. Szalay László fenn-tartott emlékezésede. *Salamon*: Zrinyi Miklós ifjúsága. *Széchenyi*: A «Hitel» bevezetése és befejezése. *Kemény Zsigmond*: A rajongók. Széchenyi István. *Jókai*: Novellái közül a Dekameronból egy néhány. Az új földes úr. *Csiky Gergely*: Proletárok. A nagymama.

Ezek volnának az olvasmányok, melyek egyúttal az érettségi vizsgálaton is a tanulók feleletének az alapját képeznék, s az előbbi évek olvasmányaival együtt azt a szellemi tőkét gyarapítanák, melyre nyolcz esztendei alapvető tanulás után szert tettek.

Megengedem, hogy a hét előbbi év összehordott anyagának fele, sőt harmadrésze látszólag elvész, mondjuk feledésbe merül, de valójában nem veszhet az el. A leghathatósabbban hozzájárult ahhoz, hogy az ifjú lelki világa lassankint tartalmassá, nemessé váljék. Az elsorolt művek közül egyik sincs, miből valami lélekemelőt, hasznosat nem tanult volna, s ha egyebet esetleg nem appercipiált is, szókincese mindenestre gazdagodott, s az irodalom történetét nem tartja olyan disciplinának, mely a kézikönyv paragrafusaiából tanulható meg, a poétákat nem tekinti szörnyeknek, kik csak azért írtak, hogy valaki hosszadalmasan leírja életük aprócseprő eseményeit, listába szedje műveiket azoknak elrettentésére, kik az érettségi vizsgálaton *Eötvös* nevétől rémségesen megijednek. Aztán meg ott van a helyes irányban vezetett ifjúsági önképzőkör is, mely hathatós elősegítőjévé lehet az irodalom iránt való fogékonyság és kedv fölélesztésének. Ha a verselési buzgóságot bizonyos korlátok közé szorítjuk,

a mi korántsem jelenti azt, hogy elfojtsuk; ha időközönként irodalmi estéket rendezünk nagy költőink emlékére, s ekkor művei közül a leg-szebbeket bemutatjuk; ha egy-egy ílést arra szánunk, hogy valamely remekművet olvassunk és azt megbeszéljük.

Az a közvetlen és barátságos érintkezés, mely az önképzőkör gyűlésein a tanár és a tanítványai között lehet, igen áldásos hatású; néha egy-egy biztató szó, kedvező ítélet nagy jelentőségű az ifjú egész életére.

Aránylag rövid tanári pályámon az irodalomtörténet tanításának ez a módja arról győzött meg, hogy van eredménye.

Kedvet ébresztteni az ifjúságban, együtt olvasni velük a remekírók válogatott műveit, jó előre útbaigazítani őket, hogy mit és hogyan olvasanak, számon kérni tőlük, s velök megbeszélni az olvasottakat, s az ifjúsági önképzőkör működését szorosabb kapcsolatba hozni a magyar irodalom tanításával és ismertetésével, végül megállapítása egy *olvasmány-jegyzéknek*, mely az érettségi vizsgálaton föltétlenül számonkérendő műveket tartalmazza: ez a mód tehetné a maiuál eredményesebbé az irodalomtörténet tanítását.

GAAL MÓZES.

AMERIKAI VÉLEMÉNYEK AZ IDEGEN NYELVEK TANÍTÁSÁRÓL.

(Befejező közlemény.)

Lodemann, a Michigan állam tanítóképző intézetének tanára, a modern nyelvtanítás körül támadt mozgalmat a XVI. században feléledt classicus tanulmányok iránt való lelkesedéssel állítja egy sorba. Nem vitatja az ókori vagy újabb irodalom felsőségét, mert az utóbbinak fontosságát még bizonyítani kell. Részletesen mutatja a német és francia nyelvtudás szükséges voltát irodalmi, nyelvészeti, tudományos szempontból. Kiemeli nevelő, elmeképző hatását azokkal szemben, a kik csak a classicus nyelveknek tulajdonítják. Hivatkozik amerikai pädagogusokra, a kik régi meg új nyelvek tanításában egyaránt rendelkeznek tapasztalatokkal és a kik ezt megerősítik. Feltétel azonban, hogy az élő nyelveket is tudományos módszerrel kell tanítani. Ezért áttérve a módszer kérdésére, bármely tengernyi irodalom támadt e körül, L. mégis szükségesnek tartja újra előlről kezdeni. A módszert a cél határozza meg. A nyelvtanítás főfeladata az irodalmi képzés és a tudományos nyelv ismerete, első dolog tehát az olvasóképeség fejlesztése. Psychologiai szabály szerint az egészről a részekre haladva, egyszerű olvasással kell